

Nr 90.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående pension från statens pensionsanstalt åt f. d. barnmorskan Matilda Kajander; given Stockholms slott den 4 februari 1927.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Jakob Pettersson.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 februari 1927.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, MEUHLING, GÄRDE, PETERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Departementschefen, statsrådet Pettersson, anför:

Hos Kungl. Maj:t har f. d. barnmorskan i Nedertorneå kommun Matilda Kajander, född Lugnet, anhållit att genom Kungl. Maj:ts försorg komma i åtnjutande av skälig förhöjning av henne från nämnda kommun tillerkänd pension.

Av handlingarna i ärendet inhämtas bland annat följande.

Barnmorskan Kajander är född den 26 juli 1861. Efter år 1883 i Hälsingfors avlagd barnmorskeexamen samt år 1884 erhållen behörighet att här i

riket innehava barnmorsketjänst blev hon från och med den 1 januari 1885 fast anställd såsom barnmorska i Nedertorneå kommun av Norrbottens län. Denna befattning innehade hon till den 15 september 1899, då hon på grund av ingånget äktenskap avsåde sig densamma. Sedan hon blivit änka, erhöll hon från och med den 1 april 1909 ånyo anställning som barnmorska i samma kommuns tjänst och kvarstod i denna befattning till den 1 april 1921, då hon på grund av uppsägning från kommunens sida nödgades lämna tjänsten. Hennes tjänstetid uppgick då till sammanlagt närmare 27 år. Även under tiden mellan de båda anställningsperioderna har hon emellanåt vid förefallande behov stått till tjänst inom kommunen med biträde vid förlösningar.

Enligt vad Kajander uppgivit, utgjorde ersättningen vid barnmorskebefattningen till en början 400 kronor årligen, höjdes sedermera till 600 kronor och utgick under de senaste anställningsåren med 800 kronor för år.

Vid början av den andra anställningsperioden hade Kajander varit berättigad att erhålla inträde i barnmorskornas pensionsanstalt, vilken börjat sin verksamhet med ingången av år 1905. Hon begagnade sig emellertid icke av denna möjlighet.

Anledningen till att Kajander år 1921 uppsades från sin tjänst synes närmast vara att söka i missförstånd vid ledigförklarandet av de nyinrättade distriktsbarnmorskebefattningarna i orten. Före genomförandet av den år 1919 beslutade organisationen med distriktsbarnmorskor hade barnmorskegöromålen i Nedertorneå kommuns fastlandsområde handhafs av allenast en barnmorska, men vid sagda organisations ikraftträdande delades nämnda område i två distrikt. Enligt ett av medicinalstyrelsen den 16 mars 1920 utfärdat cirkulär borde vid tillsättande första gången av distriktsbarnmorsketjänst uppmärksammas, att förutvarande kommunalt anställda barnmorskor, i den mån det författningsenligt låte sig göra, placerades såsom distriktsbarnmorskor, helst å samma ort där de förut haft sin verksamhet. Barnmorskestyrelsen i länet har förklarat, att den ansett, att Kajander på grund av detta cirkulär skulle hava varit företrädesberättigad till erhållande av barnmorsketjänsten i ett av distrikten i Nedertorneå kommun, därest hon anmält sig såsom sökande till endera av befattningarna. Härför hade likväl erfordrats medicinalstyrelsens tillstånd för Kajander att efter uppnådda 55 år kvarstå i tjänst såsom barnmorska. Ingendera tjänsten söktes emellertid av Kajander. Av handlingarna framgår, att barnmorskestyrelsen före tjänsternas ledigförklarande låtit under hand efterhöra, huruvida Kajander med kommunen ingått skriftligt avtal angående barnmorskeanställningen, och att styrelsen därvid bibragts den uppfattningen, att Kajander, som hade kontrakt med tre månaders uppsägningstid, redan blivit av kommunen uppsagd. Senare visade det sig likväl, att så ej varit förhållandet. Sedan emellertid barnmorskestyrelsen förordnat om distriktsbarnmorsketjänsternas uppehållande från och med den 1 januari 1921, uppsade kommunen Kajander från hennes tjänst från och med den 1 april samma år.

Själv synes Kajander hava haft den uppfattningen, att hon på grund av

sin ålder ej vore berättigad att söka och erhålla distriktsbarnmorsketjänst men att hon däremot ägde bibehålla den kommunala barnmorsketjänsten, så länge hon kunde bestrida de därmed förenade göromålen.

Efter entledigandet anhöll Kajander hos kommunen att komma i åtnjutande av pension. Kommunalnämnden hemställde med anledning härav hos kommunalfullmäktige om beviljande av ett årligt pensionsbelopp av 500 kronor, men vid ärendets behandling inom fullmäktige avsågos såväl Kajanders framställning som kommunalnämndens förslag. Beslutet var emellertid icke enhälligt. Senare under år 1921 beviljade emellertid kommunen en årlig pension åt Kajander till belopp av 300 kronor.

Med anledning av vad i ärendet förekommit ingav Kajander i slutet av år 1921 en *ansökning till medicinalstyrelsen*, däri hon påkallade styrelsens bistånd för förbättrande av hennes levnadsvillkor. Efter verkställande av utredning i ärendet fann medicinalstyrelsen, då det icke visats, att Kajander blivit obehörigen av kommunen uppsagd från sin befattning, icke anledning vidtaga annan åtgärd än att styrelsen i skrivelse till kommunalfullmäktige i Nedertorneå kommun framhöll, att billigheten syntes fordra, att kommunen gengäldade sin mer än sextioåriga barnmorskas långa och trogna tjänstgöring inom kommunen med tillerkännande åt henne av en däremot svarande och efter levnadskostnaderna i orten avpassad årlig pension. Denna medicinalstyrelsens skrivelse föranledde emellertid icke någon åtgärd från kommunens sida.

Över *den nu föreliggande framställningen* till Kungl. Maj:t har infortrat utlåtande den 2 juni 1926 avgivits av *medicinalstyrelsen*, efter hörande av kommunalfullmäktige i kommunen ävensom barnmorskestyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län samt efter inhämtande från provinsialläkaren i Haparanda distrikt av vissa upplysningar rörande Kajanders levnadsförhållanden.

Av nyssnämnda utav provinsialläkaren i Haparanda distrikt lämnade upplysningar framgår, att Kajander utöver sin pension å 300 kronor, vilken åtgår till hyra, icke har annan inkomst än den hon kan erhålla genom kortare vikariat och något enstaka förlossningsfall samt genom att hyra ut ett rum av sin bostad i Haparanda stad, ävensom att hon har fyra barn, av vilka två försörja sig själva, medan en dotter vårdas på hospitalet i Piteå och en dotter, som på grund av sjukdom är »helt eller delvis» oförmögen till förvärvsarbete, vistas hos modern.

Under hänvisning till dessa uppgifter har medicinalstyrelsen anført, att omständigheterna i förevarande fall visserligen syntes vara ömmande, men att det dock icke syntes styrelsen lämpligt, att staten i ett dylikt fall trädde emellan. De ekonomiska konsekvenserna av ett statligt understöd syntes nämligen kunna bli avsevärda. På grund härav har medicinalstyrelsen avstyrkt bifall till den av Kajander gjorda ansökningen. Styrelsen omnämner emellertid, att styrelsen i särskild skrivelse samma dag anmodat provinsialläkaren i nyssnämnda distrikt att göra Kajander uppmärksam på möjligheten för henne att erhålla understöd ur barnmorskornas understöds-kassa.

Till följd av remiss har vidare *styrelsen för statens pensionsanstalt* den 6 augusti 1926 avgivit utlåtande. Styrelsen, som i ärendet införskaffat vissa ytterligare upplysningar, har anfört i huvudsak följande:

Att Kajander icke inträtt i barnmorskornas pensionsanstalt, som började sin verksamhet med år 1905, syntes hava föranletts därav, att hon vid tjänstetillträdet den 1 april 1909 varit nära 48 år gammal. Den pension, som kunnat förväntas efter ett så sent inträde i anstalten, hade ej kunnat bli annat än obetydlig med den föreskrivna lägsta årsavgiften 10 kronor. Att sökanden skulle hava varit i stånd att erlagga högre årsavgift torde knappast få antagas.

Kommunens åtgärd att uppsäga sökanden från hennes tjänst syntes hava berott på något missförstånd vid tillsättning av distriktsbarnmorskebefattning. Uppsägningen hade i allt fall icke föranletts genom något sökandens förvällande; och att hon på grund av sin ålder skulle hava varit olämplig för tjänsten, på sätt från kommunalfullmäktiges sida antytts, vore ett förhållande, som i allt fall ej syntes hava åberopats såsom skäl för uppsägningen och som för övrigt syntes motsägas därav, att hon, såsom handlingarna utvisade, efter avskedet erhållit vikariat såsom barnmorska i samma kommun.

Det hade icke mött hinder för sökanden att anmäla sig till erhållande av distriktsbarnmorsketjänst. Av handlingarna framginge, att barnmorskestyrelsen i länet syntes hava väntat sig, att hon skulle söka tjänsten såsom distriktsbarnmorska på den ort, där hon haft sin verksamhet, och att nämnda styrelse i anledning av medicinalstyrelsens cirkulär den 16 mars 1920 ansett henne företrädesberättigad till befattningen, om hon sökt densamma. Det hade förekommit exempel på att barnmorskor i ungefär den levnadsålder, vari sökanden då befunnit sig, sökt och erhållit distriktsbarnmorskebefattning. Hon skulle, därest hon sökt och erhållit anställning såsom distriktsbarnmorska från den kungjorda tillträdestiden den 1 oktober 1920, befunnits berättigad att mot en engångsavgift av 2,317 kronor erhålla hel pension å 1,000 kronor vid avsked senast vid uppnådda 60 levnadsår. Om hon begärt befrielse från engångsavgiften, hade pensionen likväl uppgått till 814 kronor.

Det syntes således framgå, att sökanden, som ej haft anledning tänka sig annat, än att hon skulle tillvidare få innehava sin kommunala tjänst, genom uppsägningen blivit försatt i en så oväntad situation, att hon ej förstått begagna sig av den möjlighet, som därvid erbjudit sig för henne att söka och erhålla distriktsbarnmorsketjänst och därigenom bereda sig pension med tillgodoräknande av sin omkring tjugusjuåriga väl vitsordade kommunala tjänstgöring. Ej heller hade hon blivit underrättad om denna möjlighet.

Det syntes därför billigt, att genom statens försorg bereddes henne den pension, som hon sålunda gått förlustig. Att hon vore i stort behov av denna pension, framginge av såväl remisshandlingarna som av pensionsanstalten införskaffade intyg av pastorsämbetet i Nedertorneå församling och fattigvårdsstyrelsens ordförande i kommunen. Med hänsyn till de i detta ärende förekomna särskilda förhållandena syntes en dylik pensionering ej kunna antagas komma att draga med sig några för statsverket besvärliga konsekvenser.

Pensionsanstalten har vidare erinrat om riksdagens skrivelser nr 251 år 1921 och 302 år 1922, genom vilka rätt till familjepension från pensionsanstalten tillerkänts vissa distriktsveterinärsänkor, vilkas män avlidit före den 1 januari 1920, då anstalten trädde i verksamhet, och vilka således icke varit eller ens kunnat vara delägare i anstalten. Dessa beslut syntes så mycket

mera kunna åberopas till stöd för en åtgärd till sökandens förmån, som hon kunnat bliva delägare i anstalten men ej förstätt begagna sig av möjligheten därtill.

På grund av vad sålunda anförts har pensionsanstalten hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att Kajander finge från och med den 1 januari 1927 erhålla den pension från anstalten, vartill hon skulle hava varit berättigad, om hon anmält sig till erhållande av distriktsbarnmorsketjänst och därvid anhållit om befrielse från erläggande av föreskriven engångsavgift.

Över framställningen har slutligen *statskontoret* den 8 september 1926 avgivit infortrat utlåtande och därvid anført, att starka billighetsskäl måste anses föreligga för beredande åt sökanden av någon förbättrad pension samt att en åtgärd i sådant syfte, i betraktande av de alldeles särskilda omständigheter, som i detta fall vore för handen, icke syntes kunna leda till vittgående konsekvenser för statsverket. Statskontoret har på grund härav tillstyrkt, att framställning i ämnet måtte avlätas till riksdagen. Mot vad i sådant hänseende föreslagits av statens pensionsanstalt har statskontoret icke haft annat att erinra än att från det belopp, som enligt nämnda förslag skulle tillkomma sökanden såsom pension från statens pensionsanstalt, borde avräknas vad hon åtnjöte i pension från Nedertorneå kommun, att å sökandens pension icke borde åtnjutas annan tilläggsförmån än dyrtidstillägg, samt att detta tillägg borde beräknas å sammanlagda pensionsförmånen men av statsmedel utgå endast med vad som belöper å den från pensionsanstalten utgående delen av pensionen.

Då barnmorskan Kajander icke varit anställd i statens tjänst, kan det givetvis vara föremål för någon tvekan, huruvida hon bör erhålla pension genom statens försorg. Emellertid har jag i likhet med pensionsanstalten och statskontoret funnit de synnerligen ömmande förhållandena i detta fall böra föranleda till beviljandet av ett mindre understöd, detta särskilt med hänsyn till att Kajander, på sätt av utredningen framgår, torde hava kunnat få anställning såsom distriktsbarnmorska och därigenom bliva delaktig i statens pensionsanstalt men på grund av särskilda omständigheter i samband med tillsättande av distriktsbarnmorsketjänsterna i orten icke kommit att söka och erhålla sådan befattning.

Enligt vad jag inhämtat, har Kajander för år 1926 erhållit ett understöd ur barnmorskornas understöds-kassa till högsta medgivna belopp eller 60 kronor. Denna blygsamma hjälp synes mig emellertid icke vara av någon betydelse vid bedömande av hennes behov av understöd för tid efter nämnda år.

Med avseende å sättet för beredande av understöd från det allmänna sidan biträder jag det av styrelsen för statens pensionsanstalt framställda förslaget, enligt vilket Kajander från och med den 1 januari 1927 skulle från anstalten tillerkännas den pension, vartill hon varit berättigad, om hon år 1920 erhållit distriktsbarnmorsketjänst och därvid begärt befrielse från erläggande av retroaktivavgift till anstalten. Det pensionsbelopp, hon där

vid skulle hava erhållit, uppgår enligt vad pensionsanstaltens styrelse meddelat till 814 kronor. I enlighet med statskontorets mening anser jag dock, att från det sålunda föreslagna pensionsbeloppet bör avdragas den Kajander tillkommande pensionen från kommunen. I fråga om rätt till tilläggsförmåner å pensionen samt sättet för beräkning av dyrtidstillägg biträder jag statskontorets förslag.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att f. d. barnmorskan i Nedertorneå kommun Matilda Kajander, född Lugnet, må från och med den 1 januari 1927 under sin återstående livstid från statens pensionsanstalt erhålla en årlig pension till sådant belopp, att densamma jämte till henne utgående pension från nämnda kommun motsvarar vad hon skulle hava ägt i pension uppbära från anstalten, därest hon under år 1920 erhållit distriktsbarnmorsketjänst och därvid befriats från erläggande av engångsavgift till anstalten;

dels besluta, att å pensionen från pensionsanstalten icke må utgå annan tilläggsförmån än dyrtidstillägg;

dels ock medgiva, att dyrtidstillägg må beräknas å sammanlagda pensionsbeloppet men av statsmedel bestridas allenast vad som av det sålunda beräknade dyrtidstillägget belöper på den från pensionsanstalten utgående delen av nämnda pensionsbelopp.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Carl Ullman.